

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Autor pracy: mgr Katarzyna Kotaba

Promotor: prof. dr hab. Alicja Baluch

Promotor pomocniczy: dr Małgorzata Chrobak

Tytuł dysertacji: Archetypy w twórczości Doroty Terakowskiej

Celem rozprawy doktorskiej jest próba analizy i interpretacji powieści Doroty Terakowskiej za pomocą krytyki archetypowo - mitograficznej, a co z tym związane, poszukiwanie powiązań pomiędzy literackimi bohaterami, światami przedstawionymi, wydarzeniami, a praobrazami. Istotnym aspektem jest wskazanie na prawzorzec jako czynnik decydujący o wartości dzieła literackiego, co w konsekwencji, pozwoliło mi na postawienie pytania o to, czy prozę Terakowskiej można określić mianem arcydzieła.

Dysertacja składa się ze wstępu, 5 rozdziałów, zakończenia, aneksu oraz bibliografii.

Podstawę metodologiczną rozprawy stanowią badania Carla Gustawa Junga, Mircei Eliadego, Carol S. Pearson, Gastona Bachelarda, Northopa Frye'a, Leslie A. Fiedlera oraz Alicji Baluch. Zatem w swoich badaniach, jak już było wspomniane, wykorzystuję krytykę archetypowo – mitograficzną.

Rozdział pierwszy jest próbą nakreślenia sylwetki Doroty Terakowskiej. Nie jest jednak moją intencją przedstawianie biografii pisarki, gdyż zostało już to uczynione w zbeletryzowanej formie przez Katarzynę Nowak w książce *Moja mama czarownica. Opowieść o Dorocie Terakowskiej* oraz w dwóch naukowych monografiach autorstwa: Anity Wolanin: *Twórczość Doroty Terakowskiej: Spotkanie z Nieznanym* oraz Marty Bolińskiej: *Zdarzenia niepunktualne. Biograficzny i antropologiczno – kulturowy kontekst opowieści o biegu ludzkiego życia w prozie Doroty Terakowskiej*. Moim zamierzeniem było ukazanie trudnej osobowości pisarki, jej kontrowersyjnego stylu bycia, ubierania się, uczestniczenie w nocnym życiu krakowskiej bohemy, aż po zaprezentowanie jej drogi do pisarstwa. Sylwetka omawianej autorki została przedstawiona przez pryzmat archetypu poety w ujęciu amerykańskiego krytyka literackiego Leslie A. Fiedlera.

Rozdział drugi stanowi próbę osadzenia twórczości krakowskiej pisarki w kontekście rozwijającej się literatury dla dzieci i młodzieży lat 80. i 90. XX wieku. Nie było moim zamiarem dyskredytowanie innych autorek i autorów tego nurtu literackiego, tworzących we wspomnianym okresie, ale pokazanie, w jaki sposób Dorota Terakowska wyróżniała się z tego grona, pomimo późnego debiutu literackiego. Dorobek omawianej autorki został

skonfrontowany z twórczością m.in.: Anny Onichimowskiej, Beaty Ostrowickiej, Ewy Nowak, Tomka Tryzny, Małgorzaty Musierowicz, Krystyny Siesickiej. Dostrzegalny jest wyraźny podział na literaturę fantastyczną i realistyczną. I choć dominuje w ówczesnym czasie właśnie ta pierwsza, moją intencją było wskazanie na nowatorskość Terakowskiej w tym obszarze.

Rozdział trzeci stanowi krótki przegląd stanowisk i koncepcji badawczych z zakresu krytyki archetypowo – mitograficznej. Istotne znaczenie ma to, iż zastosowana przeze mnie metodologia i badania: Junga, Eliadego, Pearson, Bachelarda, Frye'a, Fiedlera oraz Baluch, reprezentują różne dziedziny naukowe (psychologię, religioznawstwo, filozofię, literaturoznawstwo), co pozwala na uchwycenie szerokiego kontekstu badawczego.

Rozdział czwarty dotyczy analizy i interpretacji utworów Doroty Terakowskiej przy użyciu krytyki archetypowo – mitograficznej. Przegląd utworów ma charakter chronologiczny, by pokazać w jaki sposób kształtował się proces pisarskiego rozwoju omawianej autorski. Poddane analizie i interpretacji zostały kolejno następujące jej powieści: *Babci Brygidy szalona podróż po Krakowie*, *Władca Lewawu*, *Lustro pana Grymsa*, *Córka Czarownic*, *Samotność bogów*, *W Krainie Kota*, *Tam, gdzie spadają Anioły*, *Poczwarka* oraz *Ono*. Ponadto celem tego rozdziału jest pokazanie w jaki sposób, wybrani bohaterowie i zdarzenia, odpowiadają omówionym w rozdziale trzecim archetypom. Nie poddaję analizie i interpretacji wszystkich wariantów jednego praobrazu, ale wybieram te, które, w mojej ocenie, realizują się najsilniej. W tej części zwracam też uwagę na niepowtarzalny styl pisarki, dobór przez nią słownictwa, sposoby prezentacji światów przedstawionych, co w efekcie zmierza do wskazania na sygnaturalność utworów krakowskiej pisarki.

Rozdział piąty jest próbą odpowiedzi na pytanie, czy prozę Doroty Terakowskiej można określić mianem arcydzieła. Do zdefiniowania tego pojęcia posłużyły mi ustalenia krytyczki literackiej, Eugenii Basary – Lipiec, teoretyka literatury, Stanisława Jaworskiego oraz badaczki literatury dla dzieci i młodzieży Jolanty Ługowskiej. Istotne znaczenie ma tu fakt, że w przypadku utworów literackich, to właśnie archetyp jest najważniejszym czynnikiem wartościującym. W rozdziale tym koncentruję się także na przedstawieniu literackiej drogi Doroty Terakowskiej, która wiedzie, cytując Alicję Baluch, „od form prostych do arcydzieła” i pokazaniu, w jaki sposób pisarka czerpie z baśniowych i mitycznych opowieści, a w rezultacie tworzy ich współczesne warianty. Przytoczone zostały w tej części także opinie i recenzje badaczy oraz krytyków literackich, wskazujące na istnienie w twórczości pisarki obrazów głębokich.

Pracę zamyka aneks, który stanowi zbiór kilku fotografii przedstawiających miejsca pamięci związane z omawianą autorką. Sfotografowane zostały zarówno miejsca, z którymi Terakowska była bezpośrednio związana, np. kamienica przy ul. Starowiślnej 8, blok przy ul. Kapelanka 5, Piwnica Pod Baranami, ówczesna siedziba „Gazety Krakowskiej” przy ul. Wielopole 1, jak również te, które powstały po jej śmierci, np. Park Maćka i Doroty na krakowskich Klinach, czy ławeczka na Plantach. Świadczy to o wciąż żywej pamięci o zmarłej w 2004 roku pisarce.

Konkluzja, która wyłania się z rozważań nad twórczością Doroty Terakowskiej jest taka, że jej utwory tworzą opowieść o człowieku będącym w drodze i nieustannie poszukującym własnego „ja”. Jej bohaterowie nie są jednowymiarowi, przeciwnie zawsze osadzeni w trudnych sytuacjach. Archetypy zaś ujawniają się w sytuacjach granicznych, jak: strach, śmierć, narodziny, sfera numinosum i z takimi też sytuacjami Terakowska konfrontuje postaci swoich powieści. Stąd też zastosowanie krytyki archetypowo – mitograficznej jest jak najbardziej adekwatną metodą wykorzystaną do analizy i interpretacji dzieł wspomnianej autorki. Ponadto, to właśnie dzięki archetypom możliwe zostało pokazanie walorów prozy pisarki. Istotne znaczenia ma tu także sygnatura, dzięki której ukazany został sposób konstruowania światów przedstawionych oraz bohaterów. Ważnym aspektem jest fakt, iż proza Terakowskiej jest literaturą o najwyższych walorach artystycznych. Pozwala to sytuować autorkę i jej powieści na równi z tymi, których najbardziej ceniła, czyli z Tolkienem, czy Ursulą Le Guin. A to już najwyższy rodzaj nobilitacji świadczący także o arcydzielności jej utworów.